

**OMAYANDJERO
WOMUHUNGA
KOMUNANDJEMENO
YORUTJERO
OHUNGA NOUHATOI
MOTJOMBANGURIRO**

LEGAL ASSISTANCE CENTRE

OMBUTIRO

Omundu ngwa tjerwa u ningirwa okuyenda kotjombongarero indu omutjere tji ma pangurwa. Otiposa tji ri pokati kohoromende nomurondorwa. Omundu ngwi ngwa tjerwa ma rire ohatoi uriri. Ohatoi omundu ngwi ngu ma yandja ondjivisiro kehi yoruyano. Ohatoi i sokuzira omapuriro motjombanguriro nokuhungira ouatjira porwawo.

Okurira ohatoi ku yandja ombameno. Ombameno tjinene i tjitwa i okuhina okutjiwa kutja pe kaenda vi. Okambo nga okayandje komuhunga ohunga nomuano womakaendisiro wombanguriro notjiungura tjoohatoi motjombanguriro.

Omundu ngu ma hakerwa mokukaendisa ongatukiro ongu ku za "omurondorwa". Ndoovazu otjitandi tja tjitwa kove, okutja oove ngu u ri "omunandjemeno". Tji wa zu nokurapota omutataimbirwa womongatukiro, eye otje twarewa kotjombanguriro. Eye u ningirwa kutja a zire kutja u nondjo, poo kutja eye ma roro okuraisira otjombanguriro okuhinandjo kwe.

Omurondorwa tja
ziri kutja u nondjo,
omupangure
otji me mu
pa omberero.
Okupewa omberero
orondu tja raerwa
omuano mbu ma verwa.

Ami me ziri kutja
mbe mu tjerere.

Omurondorwa ngu ri mba twe mu
tjita omurumendu tjinga tjinene
tjapo e ri vo mbe tjera mOnamibia.

Omurondorwa tje
riyaya omuhinandjo,
okutja ombanguriro
mai kaenda komeho.
Pombanguriro,
omupangure wa
sokuraisa kutja opo
tjiri omundu ngo wa
kaendisa ongatukiro
ndjo. Okutja omupangure
otji ma zikamisa kutja
omurondorwa tjotjiri
u nondjo “ndji hi
nongeyangeyero”.

Ohahende yohoromende ondji ri omurondore. Pombanguriro omurondore opu ma yandjere ouhatoi mbu mau raisa kutja ongatukiro ndjo ya kaendiwa tjotjiri. Ngamwa omundu ngwa muna poo ngwa zuva mbya tjitwa me ya kotjombanguriro otjohatoi. Na ove wina otjomunandjemeno.

Oove ngu u ri ohatoi omaandero otja ngu mo yenene okuhonganona nawanawa motjombanguriro kutja ongatukiro ndjo ya kaendisiwa vi. Wina mape kara nozahatoi zarwe motjombanguriro. Omuporise ingwi ngwa kondonona otjiposa wina ma rire ohatoi. Ovandu varwe mba muna poo mbu mave tjiwa po otjiña ohunga oviundwaungura mbyo wina mape ya ave rire ozohatoi. Tjimuna, porumwe omundu ngo tja hihamisiwa korutu, onganga ndje mu tara mai yenene okurira ohatoi.

Okurira ohatoi nokuserekarera mbya tjitwa motjombanguriro kaupupu, nungwari ku nondjamo. Ove mo pewa okaruveze kokuhonganona mbya tjitwa. Ove nao u na orupa mokwizika kutja omurondorwa ma tjinde ondjo yovitjitia vye.

Otjombanguriro tjokombanda mOtjomuise

Otjombanguriro tjorukondwa mOpuwo

OKUTJIVISIWA EYUVA ROMBANGURIRO

Omayuva wombanguriro porumwe ye kazikamisiwa a pa kapita omieze omingi kombunda yoviundwaungura. Ovyombanguriro vi kara novitjitia ovingi nokutja omayuva wozombanguriro ye hitisiwa pu pa munika okaruveze. Ozohande wina ze hepa oruveze rwokurirongerisa.

Omuporise ongu me ku tjivisa kutja ngo ye ruñe kotjombanguriro ame ku hindire orutuu oruisane tji kwa sewa omieze katjondumba. Orutuu oruisane eraa ratjombanguriro ndi ku kwa kutja u ye kotjombanguriro otjohatoi. Morutuu oruisane mu tjangwa eyuva rombanguriro, ena romurondorwa nonomora yotjiposa ("CR"). Orutuu oruisane ru horeka poña pu mo ru munu oupupu tji mo hepa okutara mo.

Ndoovazu kombunda yokurapota otjiposa mo kakara parwe, tjivisa ovaporise kutja ve tjiwe ku mave hindi orutuu oruisane.

Ove ko sokukara notjimariva tji mo pitisa kutja u vaze potjombanguriro. Ndoovazu mo sokuza kotjirongo tjarwe, omberoo yomurondore mai vatere nomairo woye ngo. Tji mo hingi etemba roye omuini okuyenda na ro, mo pewa otjimariva tji tji ṭa poharive mokilometra. Tji pe hi notjitoore, oporise mai yenene okukuvasisa mbo poo okupaha omuano warwe. Tji mo karara ngo, ohoromende mai ku sutire poña pu mo sekire. Wina mo yenene okupewa N\$50 meyuva kutja u rye na vyo.

Tji mo vanga okuriningira poviungura, raisa orutuu oruisane komukuungurise. Omukuungurise tje hi nokuzuva nawa, ningira omurondore kutja me ku tjangere po ombapira.

Tanaura munda mbwina u mune otjihorera tjourutuu oruisane.

SUBPOENA IN CRIMINAL PROCEEDINGS TO ATTEND AND GIVE EVIDENCE
in the High / Lower Courts of Namibia

Division District

..... Regional Division

Place of trial	Court	Date of trial

To any police officer or other person authorised to serve process.

You are hereby commanded in the name of the State to summon the persons(s) of whom particulars appear hereunder, to appear in person before this court at 09h00 on the date of the trial to testify and declare all he/she/they know concerning certain charge(s) preferred against.

charged with the offence(s) of

Name, Sex, Age, etc.	Address	No. of rail warrant

Serve on each of them a copy of this summons and return to this Court what you have done thereon.

Date stamp of issuing office

*** Delete the words which are not applicable.**

Warning:

- (i) Should any change in the abovementioned address take place before the proceedings are finally disposed of or before you are officially advised that you are no longer required as a witness, you are compelled to inform the official who served this subpoena upon you thereof.
 - (ii) Failure to comply with either the abovementioned warning or this subpoena renders you liable to arrest and to sentence not exceeding N\$ 300.00 or three months imprisonment.

OMERI RONGERISIRO WOKOMEHO WOMBANGURIRO

Ove mo pewa omurondore wotjiposa tjoye. Omurondore ma hakaene kuna ove kutja mu hungire komeho wombanguriro. Tjinga ovarondore ave kara novitjitwa ovingi, pe ya omurondore wotjiposa tjoye otjikando otjitenga amu hakaene meyuva ndi rombanguriro, ngunda ombanguriro ai hiya uta.

Tji mo zeri okuhakaena nomurondore komeho wombanguriro, tona ongoze komberoo yovarondore. Ve pa ena romurondorwa nonomora yotjiposa ("CR"). Ondjivisiro mo i munu morutuu oruisane rwoye. Omberoo yovarondore ondji mai ku pe ena romurondore wotjiposa tjoye kutja ove u yenene okuhakaena na ye nokumupura omapuriro komeho yoruveze.

Raera komurondore kutja mo vanga okuhungira eraka riñe motjombanguriro, kutja eye ma yenene okukupahera omutotoke tji mo hepa umwe. Ove ungrisia eraka indi ndi mo hungire noukutuke, kutja otjombanguriro tji sore okuzuva mbi mo heye.

Omuporise ngwa kondonona otjiposa tjoye nge ku raere kutja mozondendera mu wa tura mu novayandjambatero vepe kovahihamisiwa. Omuyandjambatero kovahihamisiwa rumwe u yenena okurira omuungure wondunino yotjiwaña poo omundu ngu za kotutu twopendje nohoromende. Omundu ngwi u yenena okukuraera nawa kutja motjombanguriro mu kaenda tjike nu wina e ku raisire inga omatuwo wozombanguriro komeho yoruveze. Ove tji wa tura popezu notjombanguriro, yenena okuyenda ngo omuini nu u katarere ombanguriro tji i kaenda, u tjivirwe po indi etuwo rombanguriro ku ra sana nokutja mu ro mu kaenda tjike. (Ove kamoo yenene okutarera otjiposa tjarutjero tjinga otjo atji kaendisirwa metuwo epatwa mu mu ha yandjerwa otjiwaña)

OMAZEVA OMAVATERE WOVANANDJEMENO YORUTJERO MOTJOMBANGURIRO

Otjombanguriro tja zikamisa omazeva wapeke wokupuparis a ovitjitwa vyovanazondjemeno zotutjero motjombanguriro.

Otjombanguriro tja sokupatera otjiwaña pendje tji pe notjiposa tjourutjero. Opo otji mape yandjere oupopu komayandjero wouhatoi. Omo mwa sokuyandjerwa ovandu mba mbe norupa rworive motjiposa porwavo. Omupangure, omurondore, omurondorwa nohahende yomurondorwa ombu mave kara metuwo ratjombanguriro ndo. Rumwe mape ya ape kara novaungure vatjombanguriro tjiva.

Opendje noveta ovawongazombuze/ookeetute vozokurande, ozoratiyo nozoTV okupitisa ovikañena vyomazemburukiro womuyandje wondjemeno yorutjero. Ovo kave sokupitisa omana, eha, oviperendero poo ovikañena vyarwe ku mo zemburukirwa.

Ove mo yenene okutjita omaningiriro wapeke indu tji mo yandja ouhatoi:

- Okurundururira ombanguriro pu mape yandjwa ouhatoi poruveze ndu he ri rwokotjiveta nawa. Tjimuna porumwe, mo yenene okuyandjera ouhatoi woye momberoo yomupangure, ku ku he ri metuwo rombanguriro.
- Omitwaro vyetuwo rombanguriro mavi yenene okuteterwa omuano warwe. Tjimuna porumwe, omupangure arire ngwa haama meñe yoye ngunda amo yandja ouhatoi nu ngwi omurondorwa a haama ohumburuko kutja ove o ha kara mongurunguse.
- Mape yandjerwa kutja u kare pamwe nomukupe woruvvara. Eye ma rire epanga poo omuzamumwe ngu kurama poo ngu ma haama meñe yoye tji mo yandja ouhata. Omundu ngo kasere okukuhungirisa ngunda amo yandja ouhatoi woye, nungwari okukara nomukupe woruvvara maku

- haamisa omuinyo woye. Omundu ngwi wina u sotjivisa otjombanguriro ndoovazu ove mo rimunu ombameno nu mo hepa okaruveze kokusuva.
- Movyombanguriro tjiva, ouhatoi mo yenene okyandjera mongotwe yekende etarero, otjitarero tjapevari poo oTV-ombatwa. (Orondu tji mo hungirire momurungu wotjiperende novandu mba mbe ri metuwo rombanguriro ave tarere nokukupurutena moTV). Tji pe noviungurisiwa vyoTV vyosaneno ndjo, kamaamu yenene okukara metuwo rimwe na ngwi omurondorwa .

Pe nomiano vyarwe mbi mavi yenene okutuwa po. Ningira omurondore kutja me ku raere imbi ovyarwe.

Etuwo roTV-ombatwa mOtjomuise

Ekende etarero mOmbae (MEzorongondo)

Ove mo sokuripura kutja omuano omupwe kove ouje nu u raere komurondore. Omupangure otji ma ningire komupangure kutja pe tyewe nao. Omupangure pe ya a ha yakura eningira ndo. Tji mo hepa kutja pe tjitwe onđunino yapeke, onawa okuhungira kuna omurondore rukuru komeho weyuva rombanguriro. Opo otji mape yandjere kutja omurondore ma kare noruveze rwokusembamisaro nawa.

Omapuriro ohunga nomeritjindiro woye movyozonđuma/motuvakiro kaye yandjerwa ko kaparukaze. Pu mape heye kutja kape nomundu ngu ma sokukupura omapuriro otja indi rokutja" Ove wa rora okurara puna ovazandu vengapi?" Omapuriro otja ingo kaye norupe kuna orutjero.

Porumwe pe ya o purwa omapuriro ohunga nongaro yoye motuvakiro, nungwari kehi yozongaro katjondumba zapeke. Tjimuna porumwe moukoto woye tji mwa munika ondova yomurumendu, nu ndji ohahende yomutrondorwa tji mai kondjisa okupesanisa aayo nađi oyomurumendu warwe ngu mwa rara pamwe. Posi yokutja kape nomundu ngwa sere okukupura omapuriro ohunga notuvakiro twoye tje ha perwe ousemba i omupangure.

OMBANGURIRO

Meyuva ndi rombanguriro vaza potjombanguriro aku noruveze. Rizara ozonguyu ozohirona nu nde hi nakukupamisa. Ove u sokuundja nga tji wa pewa oruso rwokuhungira. Ove pe ya o eterere epanga poo okaña ku mo tjiti tjinuna okuranda okuresarea. Wina mo yenene okuyeterera ouriwa nounuwa ndoovazu mo undjirwa okukara mbo moruveze rweriro rometaha. (Nungwari ko sokurira metuwo rombanguriro.)

Okuundjira pendje ku yenena okuyandja ombameno tji mo tira kutja ngoo hakaene nomurondorwa poo omapanga novazamumwe ve. Ningira kutja mave ku pe etuwo rapeke mu mo ngunda amo undjire poo indee. Ove mo yenene okuundjira mbo pamwe nomuporise. Tji pe nomundu ngu me ku kurungisa ngunda amo undju otjombanguriro, tjivisa komundu warwe. Ove tjivisa komuporise, omurondore poo omuhindwa watjombanguriro. Etuwo rombanguriro ngari rire indi ndi hi na okukupa omburuma.

Kanawa ove okuundjira mba pamwe na ingwi omurondorwa nomapanga we ayehe. Indjo tu yende parwe pu mo kahaama ngandu ndi ombanguriro tji mai utu.

Ove mo hakaene nomurondore ngunda au hi ya hungira motjombanguriro. Omurondore ma kara notjiherengururwa tjomahongona ngu wa kayandja koporise. Omahonganona ngo mamu rese pamwe nomurondore. Omurondore nohahende ondjeure ombu mave kara noviherengururwa vyomahonganona woye, pendje na ingwi omupangure. Tjinga amape ya okapurwa omapuriro ohunga nomahonganona woye, vazewa awa tjivisa omurondore ngamwa pu pe ha twirwe po nawa poo pu pe he ri ouatjiri.

Ove ko nakuyandjerwa okuhita metuwo ratjombanguriro, ngandu ndi oruveze rwoye rokuhungira tji rwa tumbuka. Ove ko sopuratena ngu maye hungirwa i ozohahoi inđa ozarwe ngunda au hiya hungira imba opoye. Ove tji wa tjiti nao, omurondorwa ma yenene okutja ove wa puratene inga wovandu varwe. Mepu tjingero, ngoo roro okuraraera mbi mo kahungira, komundu warwe pendje na komuporise poo komurondore.

Omurondore me ku isanene moukoto tji mo hepwa. Omuungure watjombanguriro me ku ningire okutwako ena roye. Omuungure womotjombanguriro tja zu mbo otji ma tjiti oruyano. Ove mo tjiti "oruyano" poo "omazeuparisiro".

- Okutjita oruyano orondu tji mo yanisa komurungu waNdjambi kutja mo hungire ouatjiri. Omuungure womotjombanguriro me ku ningire okuyanisa kutja ouhatoi mbu mo yandja mau rire ouatjiri, ouatjiri auhe nokuhina tjarwe pendje nouatjiri "okutja Ndjambi ndji vatera".
- Tji u ha kambura mu Ndjambi otji mo zeuparisa. Okuzeuparisa okuyanisa nokuhina ečako. Ndoovazu mo zeuparisa, Omuungure womotjombanguriro me ku ningire okuzeuparisa nokuhina ečako kutja ouhatoi mbu mo yandja ouatjiri, ouatjiri auhe nokuhina tjarwe pendje nouatjiri. Ove u sokuyera eke roye rokunene tji mo ziri.

Ovandu varwe mbu mave kara metuwo ratjombanguriro owo mba:

Omupangure – omundu ngwi ngu notjiungura tjokupuratena komahonganona ayehe nokutya kutja kaanı ngo wa katuka ezeva poo indee. Omupangure u zara ondjaso onđorozu motjombanguriro.

Motjombanguriro, ovandu tji mave tena omupangure omunene ve tja “Muhona wandje” poo “Serekaze yandje ohona” Omupangure ngwi wotjombanguriro tjomurondore/tjokehi ku za “Muheqendu”. Imbwı oomuano wokuraisa ondengero kouhonapare watjombanguriro.

Omurondore – ohahende ndji kuramena po ohoromende. Omurondore kahahende yoye omuini kourike woye, otjo katjiungura tjomurondore okuhungira otja konđero yoye pozondondo tjiva zombanguriro. Omurondore nozohahende zarwe ozongwao ve zara ozondjasa ozondoozu motjombanguriro.

Ohahende ondjeure – oyo ondji kuramena po onđero yomurondorwa. Porumwe karire oupupu okuzira omapuriro wayo, nungwari ohepero okuyezira. Ohahende ondjeure motjombanguriro wina i zara ondjaso onđorozu tјimuna omurondore.

Omurondorwa – ongu ri omundu ngwi ngu ma hakerwa movitukwaungura. Rongerera okukamunasana nomurondorwa metuwo ratjombanguriro.

Omutroke – Omundu ngu ungura motjombanguriro okutoroka okuza momaraka warwe okutwa mOtjiingirisa nokuyarura komaraka inga owarwe rukwao. Otjiungura tjomutoroke otjokukwizika kutja omundu auhe ma sore okuzuva mbi mavi kaenda po. Ove undja kutja omutoroke ma hungire okumana narire tji wa ryama komeho nehungi roye. (Tji mo munu kutja omutoroke kayaruri po nga ngu wa heye, nana ombango.)

Omuhindwa watjombanguriro – omundu ngu tjevera ouwa noukohoke motjombanguriro. Omuhindwa watjombanguriro u kara nomuzaro imbwı wovaporise.

Omuungure womotjombanguriro – omundu ngu ćiza omatjangwa nozondokumende za ngamwa mbi kaenda motjombanguriro.

OKUYANDJA OUHATOI

Tji wa zu nokutjita oruyano poo omazeuparisiro, omurondore otji me ku ningire okuyandja omahonganona woye.

Zemburuka:

- Hungira oukahu kutja u sore okuzuvaka, o hokora.
- Rira omukahu nu hungira kačiti, otopočora. Omupangure nozohahende mave hepa okutjangurura mbi mo hungire, okutja otji mave hepa oruveze.
- Hungira ouatjiri.
- Puratena omapuriro ayehe nawa.
- Epuriro tji u he rizuvire nawa, ningira ingwi ngwe ri pura kutja ma kahurure ro nawa. O rikende kutja tjaa ngoo munika ouyova – ohepero oko ngwi okupenga ombambaukire.
- Tji u hi nakutjiwa eziriro repuriro ndo, i tja “hi nakutjiwa”. O kondjisa okuhaka.
- Serekarera mbya tjitwa kove omuini. O serekarere mbi wa zuva movandu varwe kutja ombya tjitwa.

Nandarire kutja avihe mavi kaenda kotjiveta, ohepero kove okuhina okukara mongurunguse. Opo mape ku vatere kutja u sore okuhungira ouatjiri otja pu mo yenene. Tji mo hepa okaruwo, okeripyone poo okaruveze kokungara mo hekana, tjinvisa komundu warwe mbo. Kape notjipo okupamuka okurira/okumwaika motjombanguriro. Kape noumba tji mo hepa okaruveze kokuhekana kačiti.

Omurondore me ku ningire okuserekarera motjombanguriro kutja pa tjitwa tijke. Ohepero okuserekarera motjombanguriro avihe mbya tjitwa, kutja tjiva vyavyo oviyandje vyohoṇi poo ohunga nourekoto worutu rwoye. Ohepero okuhungira oukahu nokutwa mondota. Otjombanguriro matji hepa okuzuva mbya tjitwa tjetjiri. Tjimuna porumwe, ohatoi yorive tji ya tja omurumendu ngo va rara pamwe. Kovandu tjiva, mape heye kutja va rarere pamwe ozombotu uriri. Kovandu varwe, mape heye kutja va tjita pamwe orukatuko. Onawa okuhungira oukahu amo ungrisa omambo nge ri wo kutja ape ha kara nombambaukire. Pe ri nawa motjombanguriro tji wa tamuna omambo okuusura amo tja “orutjengo” aru hiti “monini” Ovapangure omambo ngo ve ye zuva potuingi komeho nu kamaave hwinda tji we ye ungrisa. Opo mape puparisa otjiungura tjavu tji ve ku zuu nawa.

OMAPINGASANISIRO WOMAPURIRO

Kombunda yomapuriro womurondore, omurondorwa pamwe nohahende ondjeure otji mave ku pura omapuriro omapingasane. Okutja ovo mave ku pura omapuriro ohunga na imbi mbi wa zu nokuhonganona. Pe ya omupangure wina e ku pura omapuriro.

Omurondorwa pe ya a kara nohahende poo a ha kara na yo. Otjingi tjovarondorwa ve kara nozohahende. Ovarondorwa tjiva ve yenena okurisutira ozohahende zavo oveni. Tjiva ve ṭokupewa ozohahende i ohoramende okuvekuramena po. Tjiva kave kara nozohahende kaparukaze nu ve rihungirira po oveni – nungwari kaaruhe tji pe kara nao.

Omurondorwa tji me rikuramene po omuini, ove u tjinisiwa i omurondore rukuru komeho yoruvezze. Pe yenena okurira ouzeu ove okuzira omapuriro ngu mo purwa i omurondorwa, nungwari omurondore nomupangure ve kwizika kutja eye e he pura omapuriro omehinahepero. Omupangure ma yenene okuningira kutja omapuriro Omurondorwa ngu me ku pura ye tuurungire momupangure, aye ha hungama ove osemba. Omupangure kaaruhe tje enda kumwe na imbi,

nungwari pe ya – tjinene tjapo indu Omurondorwa tji me ku hungirisa momuano omukutirise.

Omapuriro womurondorwa poo ohahende ondjeure maye panguka ku inga womurondore. Ohahende ondjeure i ku pura omapuriro wokutara kutja mbi wa zu nokuheya otji vi ri. Pe ya omapuriro ngo aye rire omazeu okuzira. Pe ya ohahende ondjeure ai raisa kutja ove mo kora ovizeze poo mo hungire oviropwito mbi we riutire omuini uriri. Pe ya ohahende ondjeure ai kondjisa okukupindikisa nokukupambaukisa. Okutja otje ri ohepero kutja ove u zire omapuriro woye noupore. Tji mo hara okusuma, nanena omuinyo omure motjari poo ripa okaruveze kokuwa pehi. Zemburuka kutja mo yenene okuningira okaruveze kokuhekana tji mo ke hepa.

Zira omapuriro nouṭakame nu a wa kengeza, otja tjoo ziri omapuriro womurondore. Mape yenene okuvatera tji mo tara komupangure moruveze rwomapuriro omapingasane. Ove u ri mbo okuhepura mbya tjitwa komupangure.

Pe ya ngunda amo yandja omahonganona woye, otjombanguriro atji tye okusuva kaṭiṭi nove o ningirwa okutjipita. Opo kape nakuheya kutja ove u na tji zunda. Omena rokutja omupangure nozohahende ve na otjiṇa tji mave hepa okuhungira ngunda ove au he ri po. Pe ya ozohahende aze pitasana motjiṇa tJORIVE nu omupangure a tara kutja ngu ri nawa ouṇe. Kara nomuretimna nove mo isanewa okuyaruka motjombanguriro u yandje ondjivisiro yoye okumana.

Pe ya ombanguriro ai ha manuka moure weyuva. Oviposa tjiva vi kambura omayuva katjondumba. Omayuva wombanguriro ye yenena okukaumbwa mba na mbena movivike poo omieze, ku ku he ri otjikando tjemwe.

Tjemuna porumwe, ohatoi i yenena okuvera nu otjiposa atji yarurwa ombunda nga tja kara nawa. Porumwe ozohahende ze hepa oruveze rwokurirongerisa. Ohahende ondjeure i hepa okaruveze kokukahungira kaṭiṭi kuna Omurondorwa. Pe ya ape putuka otjiṇa tji tji ha ri amatji undjurwa ko nu ozohahende aze hepa oruveze okukeripurira ko kutja ze sore okurwa. Omupangure wina u hepa oruveze okukatoora ozondyero. Porumwe oruveze rwombonguriro karu yenene – tjemuna, ohatoi tji ya kambura oruveze orure okukapita imba paape undjurwa ko, nu otjombanguriro tji tji ha ri atja twa po omayuva omakongorerasane kokumana otjiposa ho.

OMAMANENO WOTJIPOSA NONDYERO

Ove tji wa zu nokumana okuyandja ouhatoi woye, otjiposa ngunda matji ryama komeho. Omurondore ma yenene okuisana ozohatoi zarwe. Omurondore tja mana otjiposa hi otje korupa rwohoromende, pe ya ohahende ondjeure ai isana ozoharoi inđa zomunda wavo. Nungwari karire ohepero pu pe ṭa pi. Omahonganona wominda avihe tji ya manuka, omurondore otji ma raere komupangure kutja okutjike omurondorwa tja sokupewa ondjo, nu ndji ohahende ondjeure ai raisa kutja okutjike tje ha sere okupewa ondjo.

Omupangure tja zu nokuzuva omahonganona ayehe otji ma toora ondyero. Porumwe ma rire tjemanga kombunda yanao. Omupangure rumwe u hepä okuketjitara momatjangwa wotjiposa ayehe nokuripura nawa ngunda e hi ya toora ondyero. Otji pe yenene okukapita ovivike katjondumba amoo katjivisiwa.

Omupangure ma puratene komahonganona ayehe nawa na tye nokuzikamisa kutja omurondora wa kaendisa oviundwaungura "kape nongeyangeyero". Ihi otjitjitwa tjondondo yokombanda. Nungwari ingwi omupangure tje ha mwine omurondorwa otjomunandjo, kape nakuheya kutja kape kaendisirwe oviundwaungura. Opo mape heye kutja kapari nomahonganona nga yenene motjombanguriro wouhatoi mbu mau raisa kutja tjetjiri pa kaendisiwa oviundwaungura mbyo.

Ove mo yenene okuhihamwa omutima ingwi omurondorwa tje ha perwe ondjo. Ngoo ndaasi ondjo yoye. Kara nomutongatima kutja imbi mbya tjitwa we vi hepura kotjombanguriro.

OMBERERO

Omurondorwa tja munika ondjo otje pewa omberero. Omupangure ongu tyā kutja omurondorwa ma pewa ongemberero koviñundwangura mbya kaendisa.

Omberero ndji sokuyandjwa korutjero ya raisiwa mokambo nga "Ezeva rOmatjururiro wOrutjero". Omberero ondītindīti ozombura ndano motjovakamburwa. Omupangure ongu ma tye okupa omurondorwa omberero yokehi yaindji ondītindīti tji pe nepu kaañi rapeke. (Omberero ondītindīti kaku tarewa tji mape verwa ovandu mba ri kehi yombura 18 tji va kaendisa oviñundwaungura.)

Ove tjinga au
nozombura 15, oveta kai
nakunñiñikiza kutja oumutanda woye
auhe u kapitire motjovakamburwa.
Ami me ku pe omberero ondīti kutja
u karyamise omuinyo woye Komeho.
Nungwari MO verwa. Me zeri kutja
ove we rihongo kutja orutjero
ongatukiro ondīaukise.

Mape haama ombongarerero yomayandjero womberero. Omurondore otji ma raere omupangure kutja otja kohoromende pa sere okuyandjwa ongemberero. Omurondore rumwe ma yenene okuisana ozohatoi ne ze raere kutja omberero ndjo mai yetisa tijke ku wo. Ove mo kayandja ondjiviro kehi yoruyano rukwao. Omurondore wina ma yenene okuisana omuungure wondunino yotjiwaña ngu ku huhumiña kutja ma raise kutja otjiña hi tje ku ḫuna vi poo tji norungenakwi kove. Kondjivisiro ndji omupangure oku ma toorere ondyero youre womberero ndje sokuyandja.

Ohahende ondjeure wina otji mai raisa oviñenge vyarwe vyomurondorwa. Okutja omupangure otji ma zikamisa omberero ama tara komapu woharive ohunga norutjero, oviñenge handumba vyongaro yomurondorwa na imbwi ouyara wotjiwaña.

OTJIPOSA MOTJOMBANGURIRO TJI TJA KAPITA

Otjiposa tjatjombanguriro tji tja kapita, otji mo utu okumuna kutja avihe mo umbu ko etambo noryama nomuinyo woye komeho. Pe ya otjposa hi wina atji kotora move ourizemburuka oukurungise ohunga norutjero.

Ove mo yenene okukara nomuhihamwatima, tjinene tjapo indu omurondorwa tje ha munikire ondjo. Nandarire kutja orutjero ndwo rwa kapita rukuru, ove mape ya o hepa okuhakaena nomuungure wonđunino yotjiwaña ngu me ku vatere okuwisa otjimbi pehi.

Ongundeveta yaNamibia i tja ovyombanguriro ngavi rikuramene ku vyo ovini nu avi kara nombangu tji mavi toora ozondyero ohunga noviposa vyovițundwaungura.

Eartikili 12(1)(b)

Ehungi: Allison De Smet & Dianne Hubbard

Omutanaure: Angelika Tjočuku

Omuperende: Nicky Marais

Omuty nomusebamise: Perri Caplan

Omunate woporojeka: Dianne Hubbard & Rachel Coomer

Onganda onduruke: John Meinert Printing (Pty) Ltd

Otjisute: Dutch Ministry of Home Affairs, MDG3 Fund

Onganda ombitise: Gender Research & Advocacy Project

Legal Assistance Centre, 2010

Okambo nga make yenene okutjítwa oviherengurwa vyokuhongera ko, ndoovazu omburo ndjo mai raisiwa ku ya zu.